

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 22 (2024)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.22.4

Anna Cisło

Uniwersytet Wrocławski

ORCID 0000-0002-7134-7269

Dziwne losy Peig Sayers i jej dzieła. Geneza i recepcja najśłynniejszej (auto)biografii w języku irlandzkim

Wstęp

W 1873 r. lat Irlandia stanowiła integralną część Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii, liczba ludności na wyspie, zdziesiątkowana drastycznie przez wielki głód w połowie XIX w., nadal spadała w związku z masową emigracją Irlandczyków do Ameryki, a język irlandzki, w państwie, w którym jedynym językiem urzędowym i wykładowym w szkołach był angielski, wychodził z użycia. W reakcji na tę sytuację, w duchu odrodzenia irlandzkiego, 25 listopada 1892 r., podczas zebrania Narodowego Towarzystwa Literackiego (National Literary Society) irlandzki uczonego sir Douglas Hyde (1860–1949) wygłosił słynny wykład *Necessity for de-Anglicising Ireland [Konieczność deanglicyzacji Irlandii]*¹, w którym przekonywał słuchaczy, że Irlandia jest i na zawsze pozostanie na wskroś celtycka, a najważniejszym elementem jej kultury jest jej własny język². Rok później założył, działającą do dzisiaj, wpływową organizację wspierającą odrodzenie wymierającego języka irlandzkiego – Ligę Gaelicką (irl. Conradh na Gaeilge, ang. Gaelic League), której przewodniczącym był do 1915 r. W 1922 r. na mocy traktatu angielsko-irlandzkiego, który zakończył irlandzką wojnę o niepodległość, powstało częściowo autonomiczne Wolne Państwo Irlandzkie, złożone z 26 z 32 hrabstw irlandzkich (sześć pozostawiono w granicach Zjednoczonego Królestwa). Irlandzki zyskał w nim status języka urzędowego i na jego utrzymanie i rozwój zaczęto przydzielać dotacje rządowe. W roku 1932 wybory do Dáil Éireann, stanowiącego niższą izbę irlandzkiego parlamentu, wygrała partia Fianna Fáil, krytyczna w stosunku do postanowień kompromisowego traktatu, zgodnie z którym Irlandia była dominium brytyjskim, a szefem nowego rządu został stojący na jej czele Éamon de Valera (1882–1975). Władza Fianna Fáil, utrzymująca się z krótkimi przerwami przez niemal cztery dekady, oznaczała politykę szerzenia

---

1 D. Hyde, *The necessity for de-Anglicising Ireland*, [w:] *Encyclopedia of Romantic Nationalism in Europe*, [on-line:] <https://ernie.uva.nl/upload/media/eb201b85e5cb-00114d568245a59cc05f.pdf> – 24.09.2024.

2 Irlandzki i angielski należą do odmiennych grup języków indoeuropejskich. Angielski (jest językiem germańskim) i irlandzki (należy do grupy insularnych języków celtyckich) bardzo się różnią; zob. m.in. A.F. Majewicz, *Języki świata i ich klasyfikowanie*, Warszawa 1989, s. 22, 33 i 36.

rdzennej kultury narodowej, wolnej tam, gdzie to możliwe, od obcych wpływów, konserwatywnej i pozostającej w silnym związku z wyznaniem katolickim. Kontynuowano tworzenie nowego standardu języka irlandzkiego, przy czym cofnięto wprowadzone przez wcześniejszy rząd zakazy używania irlandzkiego kroju pisma, stylizowanego na litery z klasztornych manuskryptów insularnych, takich jak pochodząca z ok. 800 r. słynna *Księga z Kells*³, i kontrastującego z antykwą stosowaną w publikacjach anglojęzycznych⁴. W roku 1937 zatwierdzono nową, do dzisiaj aktualną konstytucję⁵, która zniósła unię personalną łączącą Wolne Państwo Irlandzkie ze Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, a w państwie nazywanym teraz po irlandzku Éire, a w języku angielskim Ireland, wprowadzono urząd prezydenta – w 1938 r. jako pierwszy objął go Hyde.

29 marca 1873 r. w Baile an Bhíocáire nieopodal Dunquin (irl. Dún Chaoin) na zachodni irlandzkim półwyspie Dingle (An Dainean) w hrabstwie Kerry (Chiaraí), gdzie miejscowa ludność wciąż na co dzień posługiwała się językiem irlandzkim, przysłała na świat Peig Sayers. W roku 1892 przeniosła się na odizolowaną wyspę na Atlantyku o nazwie Wielka Blasket (An Blascaod Mór / Great Blasket). W 1936 r. wydano jej autobiograficzną powieść *Peig .i. A scéal féin* [*Peig. Jej własna historia*]⁶, za którą w roku 1937 otrzymała nagrodę im. Douglasa Hyde'a (Duais an Chraoibhín) w konkursie literackim organizowanym pod auspicjami Ligi Gaelickiej, przyznawaną za najlepsze utwory napisane oryginalnie po irlandzku. Pięć lat później Sayers opuściła Wielką Blasket. Zmarła w roku 1958 w szpitalu w Dingle, kiedy Irlandia była już niepodległą republiką, kilka lat po ostatecznym przesiedleniu pozostałych mieszkańców wyspy do Irlandii⁷.

W krótkim wstępie, na jaki pozostawia miejsce ten artykuł, nie sposób opisać w szczegółach skomplikowanej sytuacji politycznej, kulturowej i społecznej w Irlandii przełomu XIX i XX w.⁸ Przywołanie najważniejszych dat i wydarzeń jest jednak konieczne, aby zrozumieć okoliczności, w których powstała irlandzkojęzyczna autobiografia Sayers. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie sylwetki autorki, genezy i zawartości jej powieści, wykorzystania autobiografii w edukacji i jej nowego odczytania w XXI w. Niewątpliwie w Irlandii *Peig .i. A scéal féin* [dalej: *Peig*] jest jeśli nie najśłynniejszą, to jedną z najśłynniejszych autobiografii stworzonych w języku irlandzkim, równocześnie jednak niemal zupełnie nieznaną w Polsce⁹.

3 A. Cisło, *Księga z Kells*, [w:] *Encyklopedia książki*, t. 2, red. A. Żbikowska-Migoń, M. Skalska-Zlat, Wrocław 2017, s. 221–222.

4 M. Ó Cearúil, *Bunrecht na hÉireann: A Study of the Irish Text*, Dublin 1999, s. 30.

5 Jej tekst w języku irlandzkim złożono irlandzkimi czcionkami.

6 P. Sayers, *Peig .i. A scéal féin*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1936. Stosuję zapis tytułu ze strony tytułowej edycji z 1936 r.

7 L. Ní Mhunghaile, *Sayers, Peig ('Peig Mhór')*, [w:] *Dictionary of Irish Biography*, red. E. Kinsella et al., [on-line:] <https://www.dib.ie/biography/sayers-peig-peig-mhor-a7940-24.09.2024>.

8 Sytuację opisałam m.in. w: A. Cisło, *Odrodzenie irlandzkiej książki etnicznej i jej rola w kształtowaniu kultury nowego państwa*, Wrocław 2018.

9 Gawędziarkę wspomina Ernest Bryll przytaczając krótkie fragmenty jej autobiografii w: E. Bryll, M. Goraj-Bryll, *Irlandia. Celtycki splot*, Poznań 2010, s. 453–260.

Twórczość Peig Sayers

Będąc osobą niepiśmienną w swoim własnym języku, Sayers nie napisała *Peig* samodzielnie. O swoich losach opowiedziała synowi – Mícheálowi Ó Guithínowi, którego ze względu na elokwencję nazywano na wyspie Maidhc File – Poeta¹⁰. Przyjmuje się, że podyktowała mu autobiografię, a on spisał ją słowo po słowie, choć mógł coś usunąć lub dodać od siebie, podobnie jak redagująca powieść Máire Ní Chinnéide (Mary O’Kennedy). Trudno zatem powiedzieć, czy utrwalono dokładnie rzeczywistą wypowiedź Sayers.

Autorka była znaną w Kerry bajarką. Przyszła na świat i wzrastała w środowisku irlandzkojęzycznym, w miejscu, które leży dzisiaj na jednym z terenów Gaeltachtu, gdzie wciąż w użyciu jest rdzenna mowa irlandzka¹¹. Życie Sayers upłynęło w ograniczonej przestrzeni. Nie czytała książek, ale znała na pamięć setki opowieści ludowych, mitologicznych i tych mówiących o cudach czynionych przez świętych. W latach 1932–1937 wiele z nich zarejestrował absolwent Cambridge i późniejszy profesor historii, historii starożytnej, języków i literatur celtyckich na uniwersytecie w Edynburgu Kenneth H. Jackson. Dwie z nich pod wspólnym tytułem *Dhá Scéal ón mBlascaod* ukazały się w 1934 r. w „Béaloideas”¹², czasopiśmie wydawanym przez działające od 1927 r. Towarzystwo Folkloru Irlandii (An Cumann le Béaloideas Éireann / The Folklore of Ireland Society). Opowieści Sayers spisywał też goszczący często na Wielkiej Blasket angielski uczoney Robin Flower, a po powrocie autorki do Baile an Bhicáire w roku 1942 rejestrowali je również szwajcarski filolog Heinrich Wagner oraz Seosamh Ó Dálaigh z Irlandzkiej Komisji ds. Folkloru (Coimisiún Béaloideas Éireann / Irish Folklore Commission), który w kontakcie z gawędziarką zebrał co najmniej 360 opowieści oraz innego rodzaju materia¹³. Na kolekcjonowanie legend, opowiadań i pieśni ludowych, stanowiących część rdzennej kultury irlandzkiej, przydzielano dotacje rządowe, podobnie jak na publikowanie literatury irlandzkojęzycznej.

---

10 Nadawanie przydomków, związanych najczęściej z wykonywaną pracą, cechą charakterystyczną osobowości lub wyglądu danej osoby, oraz użycie tzw. *ainm áitiúil*, czyli imienia lokalnego, związanego zwykle z przynależnością rodzinną, było powszechnym zwyczajem wśród mieszkańców terenów irlandzkojęzycznych; zob. L. Veerendra, „It’s not really a nickname, it’s a method!”: *Local names, state intimates, and kinship register in the Irish Gaeltacht*, „Journal of Linguistic Anthropology” 2009, vol. 19, iss. 1, s. 101–116, [on-line:] <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1548-1395.2009.01021.x> – 24.09.2024.

11 Od 1925 r. wyznaczeniem granic formalnego zasięgu terenów irlandzkojęzycznych, znanych pod wspólną nazwą Gaeltacht, zajmowała się Komisja ds. Gaeltachtu (Coimisiún na Gaeltachta / Gaeltacht Commission). Obecnie Gaeltacht obejmuje około 7% terytorium republiki w hrabstwach Clare, Cork, Donegal, Galway, Kerry, Mayo i Waterford. Należą do niego również kolonie Ráth Chain i Baile Ghib w hrabstwie Meath. Okresowo zleca się badania zmian społeczno-językowych na terenach wyodrębnionych jako rdzennie irlandzkojęzyczne. Zob. C. Ó Giollaigáin, S. Mac Donnacha, *The Gaeltacht today*, [w:] *A New View of the Irish Language*, red. C. Nic Pháidín, S. Ó Cearnaigh, Dublin 2008, s. 108–109.

12 K. Jackson, *Dhá Scéal ón Mblascaod*, „Béaloideas” 1934, vol. 4, no. 3, s. 301–311.

13 L. Ní Mhunghaile, dz. cyt.

Sayers uważano za uosobienie ideału irlandzkiego opowiadacza historii, gawędziarkę o największym i najbardziej zróżnicowanym repertuarze oraz niezwykle dojrzałym sposobie opowiadania historii¹⁴. Na Wielkiej Blasket kuchnia Peig wypełniała się wieczorami osobami w różnym wieku, chcącymi usłyszeć snute przez nią opowieści. W latach dwudziestych i trzydziestych XX w., kiedy ruch odrodzenia irlandzkiego stymulował wśród mieszkańców Irlandii, jak również przybyszów z innych krajów, chęć poznania jednej z najstarszych kultur europejskich, Wielką Blasket uważano za jej skarbnicę. Przy sprzyjającej pogodzie latem na wyspę przyjeżdżali językoznawcy, aktywiści, folklorysty i etnografowie, których przyciągała tam znajomość wcześniej wydanych autobiografii lokalnych mieszkańców wyspy – przede wszystkim *An t-Oileánach* Tomása Ó Criomhthaina z 1929 r.¹⁵, a od 1933 r. również *Fiche Blian ag Fás* Muirisa Ó Súilleabháina¹⁶ lub przynajmniej wiedza o istnieniu tych publikacji. W tym czasie Sayers poznała badaczkę aktywnie wspierającą odrodzenie języka irlandzkiego Máire Ní Chinnéide i towarzyszącą jej podczas odwiedzin na wyspie Léan Ní Chonalláin, które nakłoniły ją do zarejestrowania wspomnień. Okres ujęty w ramy spisanej przez Mícheála Ó Guithína autobiografii matki kończy się około 1934 r.

Treść autobiografii i miejsce jej powstania

Utwór Sayers, istotny w historii literatury irlandzkojęzycznej, nie jest dostępny w polskim przekładzie. Dlatego też przybliżamy jego treść i krótkie fragmenty.

Powieść Sayers rozpoczyna się wspomnieniem domu na półwyspie Dingle. Peig przyszła na świat jako ostatnia z trzynastorga rodzeństwa, przy czym dziewięcioro wcześniej urodzonych dzieci już nie żyło. Narratorka opowiada o rodzicach – zapamiętała niedomagającą matkę i ojca, który często miał scysje z żoną jednego z jej starszych braci, dzielącego z nimi dom. Dziewczynka poszła do szkoły w wieku zaledwie czterech lat, co wymusiła na rodzicach, chcąc być jak inne, nieco starsze od niej dzieci, a zwłaszcza jej najlepsza koleżanka z okolicy, Cáit-Jim. Wspomina, jak łatwo przyswajała wiersze i opowieści zasłyszane od dorosłych, a że wzrastała w domu pary irlandzkich gawędziarzy, obcowała z nimi często. Pamięta też, że w szkole potrzebna była pomoc kogoś, kto zna angielski, bo inaczej trudno było porozumieć się z nauczycielem, jak również, że w jakimś momencie wprowadzono naukę irlandzkiego:

Dobrze pamiętam, jak irlandzki po raz pierwszy wszedł do szkół. W hrabstwie Kerry nasza szkoła była jedną z pierwszych, w których nauczano irlandzkiego i nie było trudno

14 B. Almqvist, *The scholar and the storyteller: Heinrich Wagner's collections from Peig Sayers*, „Béaloides” 2004, vol. 7, s. 33.

15 T. Ó Criomhthain, *An t-Oileánach*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1929.

16 M. Ó Súilleabháin, *Fiche Blian ag Fás*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1933. Sukces tej powieści brał się również tego, że w tym samym roku ukazał się jej przekład na angielski: M. O'Sullivan [Ó Súilleabháin], *Twenty Years A-Growing*, tłum. M. Llewelyn Davies, G.D. Thomson, London 1933. Warto dodać, że powieść została też przełożona na język polski: M. O'Sullivan [Ó Súilleabháin], *Dwadzieścia lat dorastania*, tłum. M. Goraj, E. Bryll, Warszawa 1986.

uczyć go dzieci z Dunquin, bo jak mówią, był to język w którym wychowywano nas od urodzenia. Mieliśmy też inteligentnego i wykształconego nauczyciela [...]¹⁷

Mimo to Sayers nigdy nie nauczyła się czytać i pisać po irlandzku. Dalsze wspomnienia zawarte w autobiografii dotyczą snutyh przez dorosłych opowieści, kradzieży słodkiego ciasta, sprzedaży jajek, wizyty na wyścigach konnych, których wiele osób z okolicy ostatecznie nie widziało, bo bardziej niż gonitwą zainteresowanych było spożywaniem alkoholu. W ten sposób odmalowany zostaje obraz typowej zachodnioirlandzkiej wsi, gdzie ludzie porozumiewają się po irlandzku, dzieci chodzą do anglojęzycznej szkoły, priorytetem jest zapewnienie sobie i rodzinie środków do życia na skromnym poziomie, a radość przynosi kawałek ciasta lub kufelek piwa.

Kiedy Peig miała czternaście lat, jej ojciec znalazł w miejscowości Dingle dom, który przyjął ją na służbę. Pracodawcy byli mili i dobrzy. Dziewczyna wykonywała prace domowe, asystowała przy uboju świń, czasami zajmowała się krowami. Tego okresu dotyczy ciekawa wzmianka na temat języka. Peig zapamiętała trudności w porozumiewaniu się z dziećmi z domu pracodawców, ponieważ nie mówiły one po irlandzku, a ona mimo szkoły nie znała angielskiego. Na szczęście irlandzkim posługiwała się inna dziewczyna zatrudniona do pomocy, która znała też angielski, a i dorośli rozmawiali między sobą po irlandzku. To wspomnienie to zaledwie kilka wierszy w liczącej ponad dwieście stron autobiografii, ale jest istotne, wskazuje bowiem na sposób, w jaki dokonana się w Irlandii zmiana języka – przejście z irlandzkiego na angielski. To, kto jakim językiem się posługiwał, zależało w dużej mierze od klasy społecznej, miejsca zamieszkania i wieku. W rodzinie mogło zdarzyć się, że dziadkowie mówili tylko po irlandzku, rodzice dwoma językami, a dzieci, którym chciano zapewnić lepszą przyszłość, jedynie po angielsku. Zatem porozumienie wnuków z dziadkami mogło nie być możliwe lub bywało trudne¹⁸. Po angielsku mówili mieszkańcy miast, zwłaszcza ze wschodu Irlandii, podczas gdy irlandzkim posługiwały się całe rodziny z obszarów wiejskich na zachodnim wybrzeżu i okolicznych wyspach.

Kiedy w wieku siedemnastu lat dziewczyna zaniemogła, powróciła do domu rodziców, aby się wzmocnić. Następnie trafiła na służbę do innego domu, w którym była znacznie gorzej traktowana. Cieszyła się na myśl, że jej szkolna przyjaciółka Cáit-Jim, która od jakiegoś czasu przebywała na emigracji, zamierza przesłać jej pieniądze na bilet do Ameryki, co oznaczałoby, że i Peig podzieli losy tysięcy irlandzkich emigrantów. Zrezygnowała wówczas z pracy, ale z powodu choroby Cáit-Jim pieniądze nie nadeszły. Dziewczyna nie mogła jednak zostać w domu, bo była tam już jedna pracująca kobieta (szwagierka) i niemogąca wykonywać żadnych obowiązków matka. Obecność Peig oznaczałaby kolejną osobę do wykarmienia, która nie spełniałaby żadnej istotnej funkcji. Używając terminu Joanny Kuciel-Frydryszak, była

---

17 P. Sayers, *Peig. The Autobiography of Peig Sayers of the Great Blasket Island*, tłum. B. MacMahon, Dublin 1983, s. 28. Ten i pozostałe fragmenty *Peig* oraz innych tekstów napisanych po angielsku podaje w tłumaczeniu własnym – A.C.

18 W połowie XIX w. odnotowano 24,9% użytkowników irlandzkiego w wieku 20–29 lat, 22,23% użytkowników w wieku 10–19 lat i 12,66% użytkowników poniżej 10 roku życia, przy czym w 1891 r. liczba tych ostatnich wynosiła już tylko 3,5%. Stąd m.in. można wnioskować, że zmiana języka w Irlandii nastąpiła niemal z pokolenia na pokolenie. Zob. dane w: *The Oxford Companion to Irish Literature*, red. R. Welch, Oxford 1996, s. 265–266.

„zbędna”¹⁹. Stąd jej starszy brat, Seán, nie zwlekając, zaaranżował jej małżeństwo z mieszkańcem Wielkiej Blasket:

Trzy noce później w drzwiach stało trzech mężczyzn. Powitano ich serdecznie. Mój ojciec nie miał pojęcia, że mają się pojawić, ale szybko zorientował się, co ich sprowadza. W chwilę później jeden z przybyszów wyjął z kieszeni butelkę z długą szyjką. Jedna butelka po drugiej, aż wszyscy napili się i nic nie powstrzymywało rozmowy! Nie otwierałam ust, patrzyłam tylko nieśmiało na młodzieńców. Nie mogłam zorientować się, który z nich prosi o moją rękę, bo żadnego z nich nie znałam. Nie mogłam ani żadnego z nich wybrać, ani odrzucić. Każdy z nich byłby dla mnie za dobry, nawet jeśli byłabym siedem razy lepszą kobietą, niż byłam²⁰.

Postanowiono, że po kilku dniach Peig poślubi Peatsa Guiheena (Pádraiga Ó Guithína). Ceremonię ślubną przerwała śmierć jednej z córek Seána. Dziewczyna zapamiętała ciche współczucie przybyszów z Wielkiej Blasket, które urzekło jej brata. Po trzech dniach wypiarze postanowili wrócić do domu zabierając ją ze sobą. Kiedy przybili do brzegu, miejsce było ciemne od rojących się ludzi, bo wszyscy wyszli im na spotkanie. Takie powitanie zapamiętał każdy przybysz z zewnątrz²¹. Peig torowała sobie drogę przez tłum, zastanawiając się, czy kiedykolwiek przyzwyczai się do nowego domu. Po czterdziestu dwóch latach na wyspie powie:

Większość życia spędziłam na tej samotnej skale pośrodku wielkiego morza. W życiu człowieka na takiej wyspie wiele jest przyjemności i wiele trudu, których nie pojmie nikt, kto tu nie mieszka – chodzi się w nocy spać głodnym, a wstaje wraz z pierwszym ćwierkaniem wróbla, by następnie trudzić się dalej w świetle, o którym być może nie warto opowiadać po tym, jak zrobiło się już wszystko, co w naszej mocy²².

Aby zrozumieć, czym było miejsce, w którym Sayers spędziła pięćdziesiąt lat swojego życia, trzeba wyjść poza jej autobiografię²³. Kiedy w 1892 r. przeniosła się na Wielką Blasket, mieszkało tam około 140 osób – prawie najwięcej w historii wyspy szerokiej na kilometr i długiej na pięć, niemal pustej, o wysokich skalistych brzegach. Na wyspach archipelagu Blasket nie ma drzew, a jedynie długie trawy, kolcolist i wrzosa, pod którymi znajdują się pokłady torfu. Domy na Wielkiej Blasket, jedynej zamieszkałej z siedmiu wysp, wybudowano na północno-wschodnim brzegu, by wzgórze ochraniało je od zachodniego wiatru. Przeprawa na Blasket nie jest długa, ale wciąż bywa niemożliwa ze względu na warunki pogodowe. Stąd można wnioskować o izolacji wypiarzy, którzy musieli być niemal samowystarczalni. Mieli swojego króla i parlament, w którym omawiano najważniejsze dla nich sprawy, a także szkołę, gdzie do końca XIX w. kształcono dzieci jedynie w języku angielskim.

19 J. Kuciel-Frydryszak, *Chłopki. Opowieść o naszych babkach*, Warszawa 2023, s. 9.

20 P. Sayers, *Peig. The Autobiography...*, s. 151.

21 Takiego powitania doświadczył m.in. znany pisarz irlandzki John Millington Synge, kiedy przybył na wyspę w 1905 r. Por. R. Kanigel, *On an Irish Island*, New York 2012, s. 18–19.

22 P. Sayers, *Peig. The Autobiography...*, s. 211.

23 Życie na wyspie opisują szczegółowo: M. Mac Conghail, *The Blaskets: People and Literature. A Kerry Island Library*, Dublin 2006; P. Ua Maoileoin, *Na Blascaodaí/The Blaskets*, Dublin [1994].

Nie było lekarza, kościoła czy cmentarza. Na jednym z pól chowano dzieci, których przed śmiercią nie zdążono ochrzcić, oraz niezidentyfikowane ciała topielców. Łowiono ryby i sprzedawano je, aby zapłacić za dzierżawę ziemi, której mieszkańcy, jak i inni chłopcy w Irlandii, nie posiadali na własność. Pożywieniem były ryby, wodorośty, króliki i jaja dzikich ptaków. Hodowano krowy, świny, kaczki i kury. Niekiedy w wyniku zatonięcia jakiegoś statku wylądowano z morza prawdziwe skarby, w tym jedzenie i alkohol. Dla urodzonych na wyspie była ona całym światem, który poznać można za sprawą świadectwa twórców lokalnych – autobiograficznych relacji wyspiarzy powstałych pod opieką aktywistów kultury irlandzkiej²⁴, utworów napisanych w swoistej odmianie irlandzkiego, wypełnionych opisami życia i śmierci mieszkańców, narodzin dzieci, irlandzkich czuwań przy zmarłych i podobnych czuwań organizowanych dla osób emigrujących do Ameryki, których miało się już nigdy nie zobaczyć. W autobiografii Sayers utrwalony jest lament Peig żegnającej najstarszego syna Muirisa:

– Drogi synu – powiedziałam – złym miejscem byłoby miejsce gorsze niż ta straszna skała. [...] Tutaj nie widzę nic, co pozwoliłoby mężczyźnie zarobić na **życie**, bo nie mamy tu ani ziemi, ani nic innego. Nie chcę, aby zawsze ci czegoś brakowało, synu, bo za wiele już osób cierpi. Błogosławię cię i niech Bóg cię błogosławi. Idź własną drogą i pamiętaj, co mówię, nie pozwól, by cokolwiek zmniejszyło miłość do Boga, którą nosisz w sercu. Raduj się tym, co przynosi los, unikaj zła i zawsze czyń dobro. Błogosławię cię i niech Bóg ma cię w swojej opiece²⁵.

Sayers była matką dziesięciorga dzieci, z których pięcioro dożyło dorosłości. Po śmierci męża zamieszkała wraz ze szwagrem, a po jakimś czasie dołączył do nich jej syn Poeta, który jako jedyny wrócił z emigracji do Ameryki. Ostatnia ćwierć jej autobiografii to opisy doświadczonej przez nią nieszczęść, z którymi przeplatają się opowieści o mieszkańcach Wielkiej Blasket. Niekiedy wspomina o przyjeźdźnych – mówi, jak wielkim pocieszeniem po śmierci męża był dla niej kontakt z księdzem, który przybył na wyspę i uczył się od niej irlandzkiego. W jakimś momencie wyznaje, że zawsze czuła się Irlandką, wspomina też, jak jej syn Muiris, pragnąc pożegnać młodszego brata, Tomása, który stracił życie spadając z klifu, postanowił wykonać napis na jego trumnie po irlandzku. Nie wiadomo jednak, czy tego rodzaju wzmianki dotyczące tożsamości i języka nie zostały zasugerowane przez redaktor powieści Ní Chinnéide. Dzięki nim książka miała większą szansę ukazać się drukiem na fali irlandzkiego odrodzenia narodowego.

Publikacja utworu Sayers i jego wykorzystanie w edukacji

Książka Sayers, powstała przy współudziale Máire Ní Chinnéide (wyszczególnionej na stronie tytułowej [il. 1]) i Mícheála Ó Guithína (odnotowanego w rekordzie

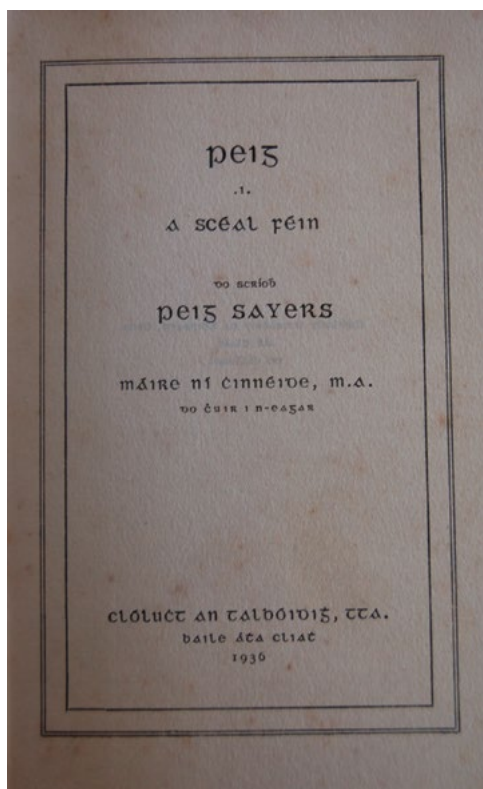
---

24 Ó Criomhthain i Ó Súilleabháin również mieli swoich promotorów. Do powstania *Ant-Oileánach* przyczynili się goszczący na wyspie młody absolwent prawa Brian Ó Ceallaigh (Bryan Albert Kelly) i irlandzkojęzyczny pisarz Pádraig Ó Siochfhradha; nad *Fiche Blian ag Fás* czuwał urodzony w Londynie absolwent Cambridge, językoznawca George Thomson.

25 P. Sayers, *Peig. The Autobiography...*, s. 186.

bibliotecznym Narodowej Biblioteki Irlandii²⁶), ukazała się w 1936 r. nakładem Clólucht an Talbóidigh. Ma 251 stron i dzieli się na 23 rozdziały. Wydawnictwo złożono irlandzkim krojem pisma z wyszukаныmi ozdobnymi inicjałami pierwszych wyrazów rozdziałów, co wizualnie zbliża je do stylu klasztornych manuskryptów. Na stronie przytytułowej zamieszczono zdjęcie Sayers przy palenisku (*Peig Sayers cois teine*) autorstwa Tomása Ó Muirheartaigha, przedstawiające starszą kobietę zajęłą robótką (il. 2). Książka ukazała się w twardej oprawie, a zielona pierwsza strona jej obwoluty również zawiera zdjęcie autorki w podeszłym wieku. W tym wypadku otulona chustą kobieta siedzi na kamiennym murku stanowiącym charakterystyczny element krajobrazu zachodniej Irlandii (il. 3). Wykorzystanie zdjęć uwiarygodnia relację autorki i umiejscawia ją w kręgu rdzennej kultury irlandzkiej.

Ilustracja 1. Strona tytułowa *Peig*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1936

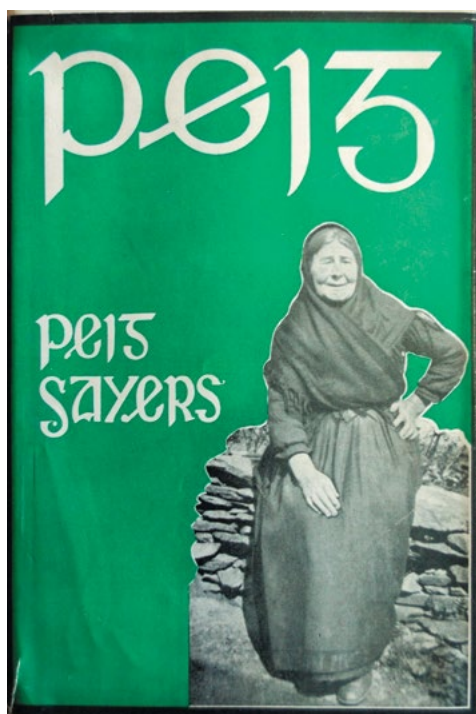
Fot. Anna Cisko, zdjęcie wykonane dzięki uprzejmości Máirín Daly.

²⁶ Ó Gaoithín, zob. *Sayers Peig* (author), [w:] National Library of Ireland catalogue, [online:] [https://catalogue.nli.ie/Search/Results?lookfor=Sayers+Peig&type=Author&date-range\[\]=publishDate&pub\[1\]lishDateto=1935&publishDatefrom=1934](https://catalogue.nli.ie/Search/Results?lookfor=Sayers+Peig&type=Author&date-range[]=publishDate&pub[1]lishDateto=1935&publishDatefrom=1934) - 30.12.2024.

Ilustracja 2. Frontysepis *Peig*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1936

Fot. Anna Cisto, zdjęcie wykonane dzięki uprzejmości Máirín Daly.

Ilustracja 3. Obwoluta książki P. Sayers, *Peig*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1936

Fot. Anna Cisto, zdjęcie wykonane dzięki uprzejmości Máirín Daly.

Choć autobiografia Sayers wydaje się dokładnie tym, co politycznie promowano – literaturą świąż, stworzoną przez rodzimych użytkowników języka irlandzkiego, a równocześnie pozostającą w zgodzie z kształtowaną przez państwo kulturą, nie ukazała się pod auspicjami państwowej agencji wydawniczej An Gúm, która za sprawą dotacji rządowych od 1926 r. wydawała książki w języku irlandzkim. Być może, jak twierdzi Sorcha de Brún z Uniwersytetu w Limerick, problemy materialne i wyzwania emocjonalne tak szczerze zrelacjonowane przez wiejską kobietę nie były mile widziane w Irlandii, w której często uciszano głosy kobiet²⁷. Niemniej wkrótce uznano, że autobiografia Sayers doskonale nadaje się jako lektura dla uczących się irlandzkiego. W ciągu kolejnych dwóch dekad opracowano dwie edycje szkolne²⁸: pierwsza ukazała się bez daty – „tar éis na bliana 1945”²⁹ [po roku 1945]; druga, z 1958 r., uwzględnia zatwierdzony nowy standard języka³⁰. W latach sześćdziesiątych książka trafiła na listę lektur szkolnych i do 1995 r. znajomość *Peig* była wymagana na egzaminie maturalnym z irlandzkiego, będącego przedmiotem obowiązkowym. Lektura budziła w młodzieży wiele negatywnych emocji. Uczniom, w większości anglojęzycznym, ciężko było czytać powieść, zwłaszcza że do 1974 r. nie było jej przekładu na angielski. Z niechęcią uczyli się na pamięć otwierających ją słów sześćdziesięcioletniej Sayers – „Seanbhean is ea mise anois, a bhfuil cos léi san uaigh is an chos eile ar a bruach” [„Jestem teraz starą kobietą, jedną nogą w grobie, a drugą na jego krawędzi”]³¹, nie rozumiejąc, dlaczego studiować muszą utwór idealizujący biedę i zacofanie mieszkańców wyludnionej już wyspy, napisany wiejskim, trudnym dla nich dialektem i stawiający niepiśmienną użytkowniczkę języka irlandzkiego ponad współcześnie kształconą młodzież.

Do tej pory wielu ludzi za powód nieużywania w Irlandii języka irlandzkiego wini Sayers. Dramatopisarka Caitríona Ní Mhurchú wspomina konkurs radiowy, w którym aby wygrać, uczestnicy musieli odpowiedzieć na pytanie, co zrobiliby mając do dyspozycji umożliwiający przemieszczanie się w czasie i przestrzeni TARDIS Dr. Who³². Zwycięzca powiedział, że cofnąłby się w czasie, przeniósł na Blasket i zepchnął Peig z klifu, aby nigdy nie mogła napisać swojej powieści. Było to zabawne, ale Ní Mhurchú wydało się dziwne, że mężczyzna w średnim wieku nadal żywi do

27 S. de Brún, *Why everything you thought you knew about Peig Sayers is wrong*, RTÉ 28.03.2024, [on-line:] <https://www.rte.ie/brainstorm/2024/0328/1440127-peig-sayers-autobiography-ireland-social-history-leaving-certificate> – 25.09.2024.

28 S. de Brún, *Island girl, universal woman: Peig: A scéal féin (1998) as narrative of class, labour and femininity*, „Open Library of Humanities” 2024, vol. 10, iss. 1, s. 3.

29 Tamże.

30 W 1958 r. ukazała się publikacja zawierająca będący od jakiegoś czasu w użyciu standard pisowni oraz nowo zatwierdzony standard gramatyki – Ireland Oireachtas, Translation Bureau, *Gramadach na Gaeilge agus Litriú na Gaeilge: An Caighdeán Oifigiúil [Gramatyka i pisownia języka irlandzkiego. Standard urzędowy]*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1958.

31 P. Sayers, *Peig*, Áth Cliath [Dublin] 19[-?], s. 13.

32 TARDIS, czyli Time And Relative Dimension(s) In Space, to fikcyjny statek kosmiczny związany z brytyjskim serialem science-fiction *Doktor Who*, produkowanym przez BBC od 1963 r.

Peig tak zaciekle nienawiść³³. Dwadzieścia lat po wycofaniu autobiografii Sayers z listy lektur obowiązkowych dramatopisarka rzuciła wyzwanie istniejącemu stereotypowi *Peig* w swojej sztuce *Eating Seals and Seagulls' Eggs*, w której podczas realizacji przedstawienia sama wcieliła się w postać gawędziarki. Jedną z pojawiających się w sztuce sugestii jest to, że utwór Sayers mógł zostać w jakiś sposób ocenzurowany, że zostały zeń usunięte fragmenty niepasujące do programu nauczania, mówiące o rozbawionych kobietach pijących alkohol i zabijających świnie, stąd wydaje się tak nierzeczywisty³⁴.

W 1998 r. ukazało się nowe wydanie *Peig*³⁵, wzbogacone esejem naukowym i obszernymi notatkami odnośnie do kontekstu i użytego dialektu. Redaktorzy wydania, Máire Ní Mhainnín i Liam P. Ó Murchú, przygotowali utwór Sayers w nowej odsłonie tak, aby współcześni czytelnicy zdolni byli obdarzyć go szacunkiem, na jaki zasługuje jako materiał językowy oraz literacki dokument życia społecznego³⁶.

***Peig* w XXI wieku**

Pomimo prób odwracania negatywnych stereotypów, w społeczeństwie irlandzkim utrzymują się wrogie uczucia w stosunku do *Peig*. W jednym z komentarzy irlandzkich internautów czytamy, że autobiografia powraca do byłych uczniów w koszmach sennych dotyczących matury:

Kiedy w latach osiemdziesiątych zdawałem egzamin maturalny, po prostu nie dało się jej uniknąć. Opowieść *Peig* o nieszczęściach i trudach na Wyspach Blasket napełniała nas strachem. Mieszkańcy miast, tacy jak my, nie mogli utożsamić się z bohaterką żyjącą w odosobnieniu na wsi, więc jej losów nie traktowaliśmy z empatią. Dla nastolatka były one otepiająco nudne i całkowicie nieistotne. Podobnie jak wiele innych osób zmagalem się z *Peig* i zaczęło to wpływać na mój stosunek do języka irlandzkiego. Na szczęście dostępna była angielska wersja książki [...]. Mogę śmiało powiedzieć, że po ukończeniu szkoły podstawowej mówiłem lepiej po irlandzku niż po maturze. Moim nauczycielem w piątej klasie był rodzimy użytkownik języka irlandzkiego z Donegal, który bardzo duży nacisk kładł na wykorzystanie tego języka w rozmowie. Mniej więcej w tym czasie naprawdę rozwinęła się moja *grá* [miłość] do irlandzkiego. W szkole średniej nacisk przeniesiono z mówienia po irlandzku na czytanie wierszy i książek. I to właśnie wybór *Peig* jako powieści obowiązującej na egzaminie maturalnym zabił nasz entuzjazm w stosunku do języka ojczystego³⁷.

33 C. Ní Mhurchú, *Peig, as you've never heard her before – Drama On One*, RTÉ 8.09.2017, [on-line:] <https://www.rte.ie/culture/2017/0902/901569-eating-seals-seagulls-eggs-drama-on-one-preview> – 24.09.2024).

34 S. Davies, *Little Wolf: Eating Seals and Seagulls' Eggs*, Total Theatre 19.03.2015, [on-line:] <https://totaltheatre.org.uk/little-wolf-eating-seals-and-seagulls-eggs> – 25.09.2024).

35 P. Sayers, *Peig. A scéal féin* (Eagrán nua-chóirithe [nowe wydanie]), red. M. Ní Mhainnín, L.P. Ó Murchú, An Daingean [Dingle] 1998.

36 Por. S. de Brún, *Island girl...*, s. 3.

37 *Comment: 'Peig' was absolute torture for students*, Dublin People. Media Group 17.08.2019, [on-line:] <https://dublinpeople.com/news/entertainment/articles/2019/08/17/comment-peig-was-absolute-torture-for-students> – 26.09.2024.

Powyższy głos nie jest odosobniony³⁸. Choć, zdaniem Lillis Ó Laoire, zdarzali się nauczyciele, którzy łagodzący zawarty w powieści obraz nędzy i rozpacz, to najczęściej wysuwał się on jednak na pierwszy plan, co skutecznie zniechęcało uczniów do nauki irlandzkiego³⁹.

Colm Ó Broin z Ligi Gaelickiej próbuje natomiast wskazać powody, dla których autobiografia i sama autorka tak często pojawiają się w dyskusjach na temat języka. Według niego Sayers charakteryzowała się po prostu tym, co często kojarzono z irlandzkim – była biedna, staromodna i ze wsi. Ó Broin pisze:

Dzisiaj rzadko się o tym wspomina, ale przez setki lat wielu Irlandczyków wstydziło się tego języka, ponieważ posługiwała się nim biedota wiejska, a nie klasy wyższe. Proces ten, który obserwowano też w innych skolonizowanych krajach, zasadniczo polegał na tym, że ludzie obwiniali za swoje ubóstwo i marginalizację swój język ojczysty, a nie siły kolonialne, które w pierwszej kolejności zubożyły ich i zmarginalizowały⁴⁰.

Zdaniem Ó Broina Sayers jest kozłem ofiarnym i wymówką osób, które wstydzą się braku biegłości w języku ojczystym. Może istnieć wiele powodów, dla których Irlandczycy nie mówią po irlandzku, ale jego zdaniem *Peig* nie jest jednym z nich.

W 2007 r. stereotypowe postrzeżenie *Peig* w społeczeństwie irlandzkim wykorzystali twórcy serialu komediowego *Paddywhackery*⁴¹. Jego główny bohater Paddy Woods odkrywa, że dostępne są duże dotacje dla przedsiębiorstw promujących narodowy język irlandzki. Z tego powodu nawiązuje on kontakt z przebywającą w niebie zmarłą Sayers, obwiniając ją o śmierć irlandzkiego. Według niego tylko ona potrafi zrobić coś, by Irlandczycy zmienili swoje podejście do języka ojczystego. *Paddywhackery* pokazuje, że wykorzystana w kreatywny sposób autobiografia może służyć rozrywce, inspirować innych twórców, a w efekcie nawet odwracać istniejące stereotypy.

W XXI w. *Peig* przeżywa swoisty renesans również na gruncie naukowym. Badaczka twórczości kobiecej Patricia Coughlan z uniwersytetu w Cork zauważa, że zaczęła podziwiać Sayers jako reprezentatywną postać w historii Irlandii, osobę z klasy ludzi ciężko pracujących, ale niezauważanych, którzy jednak potrafili zachować charakterystyczną dla artystów godność i intensywną świadomość istnienia. Historia życia Sayers, pisze Coughlan, to

przepiękne świadectwo zwykłego losu biedaków, a w szczególności życia kobiet – licznych narodzin i zgonów niemowląt, wczesnego wdowieństwa, utraty dorosłych

---

38 L. Ó Laoire, *Humor and gender in „the woman’s excuse” as told by Bab Feiritéar*, „American Journal of Irish Studies” 2016, vol. 13, s. 43, [on-line:] <http://www.jstor.org/stable/44062833> – 24.09.2024.

39 Tamże.

40 C. Ó Broin, *Peig: The boozing, partying, fighting years*, „Irish Times” 24.03.2023, [on-line:] <https://www.irishtimes.com/culture/books/2023/04/24/peig-the-boozing-partying-fighting-years> – 25.09.2024.

41 Sześciocinkowy serial w języku irlandzkim wyprodukowany został w 2007 r. przez Dough Productions dla telewizyjnego i radiowego nadawcy TG4, przeznaczonego dla odbiorców irlandzkojęzycznych; scenariusz i reżyseria: Paddy C. Courtney i Daniel O’Hara.

członków rodziny w wyniku śmierci lub emigracji, w czasach, gdy chodziło tylko o to, aby przetrwać w miejscu fizycznego zagrożenia, niebezpiecznym i odosobnionym⁴².

Coughlan zauważa, że Sayers przez całe życie nieustannie kwestionowała swoje położenie, a zarazem walczyła, by zaakceptować świat, w którym gościł smutek, i robiła to z pozycji kobiety. Z tego powodu, zdaniem de Brún, warto rozważyć Peig w kontekście historii życia kobiet z różnych stron świata i różnych okresów historycznych⁴³. De Brún zauważa, że krytyczne analizy autobiografii Sayers można podzielić na kilka kategorii⁴⁴. Niektórzy badacze koncentrują się na umiejętnościach Sayers jako irlandzkojęzycznej gawędziarki, reprezentującej tradycyjną twórczość ustną. Inni rozważają Peig w kontekście zbioru autobiografii z Blasket, zwłaszcza *Fiche Bliain Ag Fás Ó Súilleabháina* i *An t-Oileánach* czy *Allagar na hInise*⁴⁵ Ó Criomhthaina, ponieważ powstała ona w podobnych warunkach i takim samym kontekście polityczno-społecznym. Warto jednak zauważyć, że – na co zwraca uwagę Irene Lucchitti – wspomniane utwory prezentują życie na wyspie z męskiego punktu widzenia, podczas gdy Sayers robi to z pozycji kobiety⁴⁶. Dlatego powieść Sayers powinno rozważać się w kontekście badań literatury kobiecej⁴⁷.

Zakończenie

Często kiedy jakiś utwór, w szczególności sprzed stu lat lub starszy, wycofany zostaje z kanonu lektur szkolnych, przestaje się o nim pamiętać, zwłaszcza jeśli nie należał on do ulubionych. Zniesienie obowiązku czytania Peig nie zakończyło jednak dziwnych losów dzieła niezwykłej irlandzkiej autorki. Przeciwnie. Artykuł ten potraktować można jako wstęp do dalszych badań funkcjonowania utworu Sayers w społeczeństwie irlandzkim. Mogą one dotyczyć na przykład płynących z niego inspiracji dla podcasterów, twórców filmowych czy teatralnych. Autobiografia Sayers otworzyła się też na nowe interpretacje. W XXI w. nie postrzega się jej jako powieści narzucającej irlandzkim czytelnikom kreowaną przez de Valerę modelową tożsamość mieszkanka Irlandii, zadowolającego się skromnymi potrzebami, oddanego pracy i wiodącego prawie życie według wskazań Boga⁴⁸. Powieść rozważana jest przede wszystkim jako głos kobiety przemawiającej w imieniu innych sobie podobnych, żyjących na zachodnim wybrzeżu Irlandii sto lat temu – kobiet „zbędnych”, które jeśli

42 P. Coughlan, *Peig Sayers and feminism*, „Irish Times” 14.04.1998, [on-line:] <https://www.irishtimes.com/opinion/letters/peig-sayers-and-feminism-1.141968> – 24.09.2024.

43 S. de Brún, *Island girl...*, s. 1.

44 Tamże, s. 3.

45 T. Ó Criomhthain, *Allagar na hInise*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1928.

46 I. Lucchitti, *The scripted life of Peig Sayers*, [w:] *The Unsociable Sociability of Women's Lifewriting*, red. A. Collett, L. D'Arcens, London 2010, s. 71.

47 Peig w ramach badań twórczości kobiet rozważają też m.in.: P. Coughlan, *Rereading Peig Sayers: Women's autobiography, social history and narrative art*, [w:] *Opening the Field: Irish Women, Texts and Contexts*, red. P. Boyle Haberstroh, C. St. Peter, Cork 2007, s. 58–73; L. Ó Laoire, dz. cyt.

48 É. De Valera, „*The Ireland that we dreamed of*” 1943 [przemówienie wygłoszone w Dniu Świętego Patryka], RTÉ Archives, [on-line:] <https://www.rte.ie/archives/exhibitions/eamon-de-valera/719124-address-by-mr-de-valera> – 26.09.2024.

nie dostały się na służbę w bogatym domu, były dla rodziny balastem, aż do czasu zamążpójścia, na które musiały się zgodzić, a potem z pokorą poddać wszelkim trudom życia. Powieść Sayers można analizować w kontekście współczesnych nurtów badań literackich nad rolą kobiecej twórczości ludowej, jak i potraktować jako rodzaj biografii zbiorowej określonej klasy społecznej i przyjrzeć się jej w szerszym kontekście sytuacji kobiet w Irlandii oraz innych społeczeństwach, podejmując próbę znalezienia analogii choćby do sytuacji kobiet wiejskich w Polsce.

Bibliografia

- Almqvist B., *The scholar and the storyteller: Heinrich Wagner's collections from Peig Sayers*, „Béaloideas” 2004, vol. 7, s. 31–59.
- Bryll E., Goraj-Bryll M., *Irlandia. Celtycki splot*, Poznań 2010.
- Cisło A., *Księga z Kells*, [w:] *Encyklopedia książki*, t. 2, red. A. Żbikowska-Migoń, M. Skalska-Zlat, Wrocław 2017, s. 221–222.
- Cisło A., *Odrodzenie irlandzkiej książki etnicznej i jej rola w kształtowaniu kultury nowego państwa*, Wrocław 2018.
- Comment: 'Peig' was absolute torture for students*, Dublin People. Media Group 17.08.2019, [on-line:] <https://dublinpeople.com/news/entertainment/articles/2019/08/17/comment-peig-was-absolute-torture-for-students> – 26.09.2024.
- Coughlan P., *Peig Sayers and feminism*, „Irish Times” 14.04.1998, [on-line:] <https://www.irishtimes.com/opinion/letters/peig-sayers-and-feminism-1.141968> – 24.09.2024.
- Coughlan P., *Rereading Peig Sayers: Women's autobiography, social history and narrative art*, [w:] *Opening the Field: Irish Women, Texts and Contexts*, red. P. Boyle Haberstroh, C. St. Peter, Cork 2007, s. 58–73.
- Davies S., *Little Wolf: Eating Seals and Seagulls' Eggs*, Total Theatre 19.03.2015, [on-line:] <https://totaltheatre.org.uk/little-wolf-eating-seals-and-seagulls-eggs> – 25.09.2024.
- De Brún S., *Island girl, universal woman: Peig: A scéal féin (1998) as narrative of class, labour and femininity*, „Open Library of Humanities” 2024, vol. 10, iss. 1, s. 1–23.
- De Brún S., *Why everything you thought you knew about Peig Sayers is wrong*, RTÉ 28.03.2024, [on-line:] <https://www.rte.ie/brainstorm/2024/0328/1440127-peig-sayers-autobiography-ireland-social-history-leaving-certificate> – 25.09.2024.
- De Valera É., *„The Ireland that we dreamed of” 1943*, RTÉ Archives, [on-line:] <https://www.rte.ie/archives/exhibitions/eamon-de-valera/719124-address-by-mr-de-valera> – 26.09.2024.
- Hyde D., *The necessity for de-Anglicising Ireland*, [w:] *Encyclopedia of Romantic Nationalism in Europe*, [on-line:] <https://ernie.uva.nl/upload/media/eb201b85e5cb-00114d568245a59cc05f.pdf> – 24.09.2024.
- Ireland Oireachtas, Translation Bureau, *Gramadach na Gaeilge agus Litríú na Gaeilge: An Caighdeán Oifigiúil*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1958.
- Jackson K., *Dhá Scéal ón Mblascaod*, „Béaloideas” 1934, vol. 4, no. 3, s. 301–311.
- Kanigel R., *On an Irish Island*, New York 2012.
- Kuciel-Frydryszak J., *Chłopki. Opowieść o naszych babkach*, Warszawa 2023.

- Mac Conghail M., *The Blaskets: People and Literature. A Kerry Island Library*, Dublin 2006.
- Majewicz A.F., *Języki świata i ich klasyfikowanie*, Warszawa 1989.
- Ní Mhunghaile L., *Sayers, Peig ('Peig Mhór')*, [w:] *Dictionary of Irish Biography*, red. E. Kinsella, A. Byrne, T. Clavin, N. Gallagher, P. Maume, T. O'Riordan, [on-line:] <https://www.dib.ie/biography/sayers-peig-peig-mhor-a7940> – 24.09.2024.
- Lucchitti I., *The scripted life of Peig Sayers*, [w:] *The Unsociable Sociability of Women's Lifewriting*, red. A. Collett, L. D'Arcens, London 2010, s. 71–88.
- Ní Mhurchú C., *Peig, as you've never heard her before – Drama On One*, RTÉ 8.09.2017, [on-line:] <https://www.rte.ie/culture/2017/0902/901569-eating-seals-seagulls-eggs-drama-on-one-preview> – 24.09.2024.
- Ó Broin C., *Peig: The boozing, partying, fighting years*, „Irish Times” 24.03.2023, [on-line:] <https://www.irishtimes.com/culture/books/2023/04/24/peig-the-boozing-partying-fighting-years> – 25.09.2024.
- Ó Cearúil M., *Bunreacht na hÉireann: A Study of the Irish Text*, Dublin 1999.
- Ó Criomhthain T., *Allagar na hInise*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1928.
- Ó Criomhthain T., *An t-Oileánach*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1929.
- Ó Giollagáin C., Mac Donnacha S., *The Gaeltacht today*, [w:] *A New View of the Irish Language*, red. C. Nic Pháidín, S. Ó Cearnaigh, Dublin 2008, s. 108–120.
- Ó Laoire L., *Humor and gender in „the woman's excuse” as told by Bab Feiritéar*, „American Journal of Irish Studies” 2016, vol. 13, s. 37–54, [on-line:] <http://www.jstor.org/stable/44062833> – 24.09.2024.
- Ó Súilleabháin M., *Fiche Blián ag Fás*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1933.
- O'Sullivan [Ó Súilleabháin] M., *Dwadzieścia lat dorastania*, tłum. M. Goraj, E. Bryll, Warszawa 1986.
- O'Sullivan [Ó Súilleabháin] M., *Twenty Years A-Growing*, tłum. M. Llewelyn Davies, G.D. Thomson, London 1933.
- Sayers P., *Peig*, Áth Cliath [Dublin] 19[–?].
- Sayers P., *Peig. A scéal féin* (Eagrán nua-chóirithe [nowe wydanie]), red. M. Ní Mhainnín, L.P. Ó Murchú, An Daingean [Dingle] 1998.
- Sayers P., *Peig .i. A scéal féin*, Baile Átha Cliath [Dublin] 1936.
- Sayers P., *Peig. The Autobiography of Peig Sayers of the Great Blasket Island*, tłum. B. MacMahon, Dublin 1983.
- Sayers Peig* (author), [w:] National Library of Ireland catalogue, [on-line:] [https://catalogue.nli.ie/Search/Results?lookfor=Sayers+Peig&type=Author&daterange\[\]=publishDate&pub\[1\]ishDateto=1935&publishDatefrom=1934](https://catalogue.nli.ie/Search/Results?lookfor=Sayers+Peig&type=Author&daterange[]=publishDate&pub[1]ishDateto=1935&publishDatefrom=1934) – 30.12.2024.
- The Oxford Companion to Irish Literature*, red. R. Welch, Oxford 1996.
- Ua Maoileoin P., *Na Blascaodaí/The Blaskets*, Dublin [1994].
- Veerendra L., „It's not really a nickname, it's a method!": *Local names, state intimates, and kinship register in the Irish Gaeltacht*, „Journal of Linguistic Anthropology” 2009, vol. 19, iss. 1, s. 101–116, [on-line:] <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1548-1395.2009.01021.x> – 24.09.2024.

Streszczenie

Peig .i. A scéal féin [*Peig. Jej własna historia*] to powieść relacjonująca życie irlandzkojęzycznej gawędziarki Peig Sayers (1873–1958). Choć wzrastała ona w rodzinie irlandzkojęzycznej, kształciła się w szkole, w której używano wyłącznie angielskiego i nigdy nie posiadała umiejętności pisania i czytania w rodzimym języku. Po zaaranżowanym małżeństwie z mieszkańcem zachodnioirlandzkiej wyspy Wielka Blasket, spędziła na niej większość dorosłego życia, podobnego do losu innych kobiet z wiejskich terenów zachodniej Irlandii. Sayers wyróżniał dar snucia ludowych opowieści, którymi zainteresowano się na fali odrodzenia kultury irlandzkiej, towarzyszącego walce Irlandczyków o niepodległość. Pod wpływem aktywistki ruchu na rzecz odnowy języka irlandzkiego Máire Ní Chinnéide Sayers podyktowała swoje wspomnienia synowi Mícheálowi Ó Guithínowi. Ich ukazaniu się drukiem sprzyjały warunki polityczne – konstruowanie tożsamości nowego państwa. Artykuł przybliży okoliczności powstania *Peig .i. A scéal féin* (1936), jego autorkę, zawartość, wykorzystanie w edukacji, a także niektóre nowe interpretacje.

Słowa kluczowe: Peig Sayers, literatura Blasket, książka irlandzka, język irlandzki, twórczość kobieca

Peig Sayers and her work of literature: The origin and reception of the most famous (auto)biography in the Irish language

Abstract

Peig .i. A scéal féin (*Peig. The Autobiography of Peig Sayers of the Great Blasket Island*) is a novel about the life of Peig Sayers (1873–1958), a traditional Irish storyteller. Although she grew up in an Irish-speaking family, she was educated in an English-only school and never learnt to read or write in her native language. After an arranged marriage to a resident of the Great Blasket island, she spent most of her adult life there, which was similar to the life of other women from rural areas in the West of Ireland. Sayers was distinguished by her gift of telling folk stories, which became popular on the wave of the Irish cultural revival accompanying the Irish people's fight for independence. Under the influence of Máire Ní Chinnéide, an activist in the Irish revival movement, Sayers dictated the story of her life to her son Mícheál Ó Guithín. Its publication was facilitated by political circumstances – the construction of the identity of the Free Irish State (1922–1937). This article presents *Peig .i. A scéal féin* (1936) – its author, content and use in education as well as some of the new ways in which it is employed and interpreted.

Keywords: Peig Sayers, Blasket literature, Irish book, Irish language, women's writing